

AL. PĂUNESCU, FLOREA MOGOȘANU și M. CÎRCIUMARU (PALINOLOG)

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND PALEOLITICUL MIJLOCIU DIN DOBROGEA

Dobrogea, prin poziția geografică și prin depozitele cuaternare specifice, a atras atenția specialiștilor încă din secolul trecut. Astfel, în 1867 geologul austriac K. F. Peters publică primul studiu asupra geologiei Dobrogei, care va constitui un punct de plecare pentru cercetările de mai târziu ¹.

Primele investigații însă, legate direct de studiul cuaternarului, aparțin ilustrului geograf român Constantin Brătescu, care în perioada 1933—1935 a întreprins vaste cercetări asupra numeroase profile de pe faleza Mării Negre constituite de depozite de loess și soluri fosile ².

După o întrerupere de peste 20 de ani, mai mulți cercetători, ca G. Haase, H. Richter, V. Mihăilescu, S. Dragomirescu etc., reiau studiul asupra cuaternarului dobrogean publicînd numeroase lucrări. Dintre acestea menționăm în mod deosebit lucrarea monografică a pedologului Ana Conea, referitoare la formațiunile cuaternare din Dobrogea ³.

Toate aceste studii și cercetări ne sînt nouă, celor care ne ocupăm de cea mai îndepărtată perioadă a istoriei, de mare folos pentru înțelegerea cadrului fizico-geografic în care s-a desfășurat viața celor mai vechi colectivități umane de pe teritoriul Dobrogei.

Primele mențiuni privind prezența unor piese de silex atribuite paleoliticului aparțin lui N. N. Moroșan și I. Băncilă.

Primul, semnalat în 1928 o peșteră la circa 5 km nord de Topalu, distrusă cam în aceeași vreme datorită exploatării calcarului și din care

¹ K. F. Peters, *Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobrudscha*, 1867

² C. Brătescu, *Profilele cuaternare în falezele Mării Negre*, în *Bul. Soc. rom. geogr.*, t. LII (1933), p. 24—28; idem, *Falezele Mării Negre între Carmen Sylva și Schitu Costinești*, în *Anal. Dobr.*, an. XVI, 1935, p. 3—11.

³ Ana Conea, *Formațiuni cuaternare în Dobrogea*, București, 1970, p. 1—234.

s-au cules resturi de faună fosilă și piese de silex (așchii cu totul atipice pe care le-a atribuit aurignacianului)⁴.

Cel de-al doilea cercetător descoperirea mai târziu la Capul Midia, spre baza loess-ului, o piesă de silex pe care a atribuit-o mustertianului superior⁵.

Dacă semnalarea lui N. N. Moroșan ar putea rămâne înscrisă pe harta descoperirilor paleolitice dobrogene (deși puținele piese publicate s-au pierdut), în schimb cea de-a doua, a lui I. Băncilă, ar trebui ștersă, întrucât cercetările ulterioare făcute la Capul Midia au dovedit existența pe plajă a multor așchii și spărturi naturale de silex, rezultate din izbierea bulgărilor de silex, între ei, sau de bancul de calcar provocată de valurile mării în înaintarea și retragerea lor. Rămâne totuși important faptul că la Capul Midia, în stratul de argile și marne roșietice se găsesc frecvent bolovănași de silex, care probabil au fost utilizați ca materie primă de comunitățile paleolitice.

Primele descoperiri paleolitice autentice și primele cercetări sistematice au fost făcute începând cu anul 1956 de către un colectiv al sectorului paleolitic al Institutului de arheologie din București, în colaborare cu Muzeul de arheologie din Constanța.

Astfel, în stadiul actual al documentării, se poate concluda că pe teritoriul Dobrogei cele mai vechi urme arheologice aparțin mustertianului (paleolitic mijlociu), iar în ceea ce privește paleoliticul superior au fost descoperite urme sărace și puțin caracteristice, atribuite aurignacianului.

Pentru paleoliticul mijlociu pînă în prezent se cunosc șase așezări, dintre care patru sub aer liber : Saligny, Peștera, Peninsula și Mamaia-sat și două în peșteri : peștera de la Izvor — satul Cheia și peștera zisă „La Adam” — Tîrgușor⁶.

În primele două așezări menționate, materialul litic provine din cercetări de suprafață. De pildă, la Saligny (așezarea se află în marginea de est a satului Saligny și în marginea de vest a satului Faclia, vis-a-vis de cantonul CFR nr. 176), cele circa 30 de piese de silex (de culoare vi-nețiu-maronie cu granulație mare, patinat cu nuanțe alburii sau alburii-albăstriei) au fost culese direct de pe stîncile de calcar (deci nu dintr-o

⁴ N. N. Moroșan, *O stațiune paleolitică în Dobrogea: Topalul*, în Academia Română, *Memoriile Secțiunii Științifice*, Seria III, t. 5, mem. 3, București, 1928; idem, *Dovezile existenței oamenilor fosili în Dobrogea*, în *Vasile Adamachi*, vol. XXIII, 1, Iași, 1937.

⁵ I. Băncilă, *Asupra unui silex paleolitic din Dobrogea*, în *Buletinul Societății studenților în științele naturale din București*, V—VII, 1934—1936, București, 1936, p. 137—140.

⁶ P. Samson, C. Rădulescu, *Палеолит пещеры „Ла Адам” в Добрудже*, în *Бюллетень комиссии по Изучению четвертичного периода*, 29, Moscova, 1964, p. 156—164. După autori citeva piese de aspect mustertian s-au descoperit în partea inferioară a sedimentelor peșterii. Din fig. 2 se disting unele forme de aspect Levallois, răzuitoare simple, așchie cu scobitură. Tot în această peșteră s-a găsit și o piesă bifacială, oarecum cordiformă cu baza largă, convexă (lg. = 5,2 cm; lt. = 3,2 cm; gr. = 0,8 cm).

poziție *in situ*). Debitajul este Levallois și non Levallois, cu talonul în cea mai mare parte neted sau aproape neted și lat. Doar trei dintre ele au talonul fațetat. Cele mai multe piese sînt de mărime mijlocie și mare, cea mai lungă atingînd lungimea de 9,5 cm. Ca tipuri se disting : cinci piese denticulate, trei răzuitoare (dublu-drept, dublu-drept-convex, simplu-drept), două piese cu scobitură („encoche“), un cuțit „à dos“ natural, trei piese bifaciale (una parțial bifacială și două nucleiforme — forme atipice), șapte așchii Levallois tipice și atipice neretușate, opt așchii non Levallois și două nuclee (unul prismatic și altul globular)⁷.

Putem presupune pe baza acestui material că la Saligny avem de-a face cu un facies mustertian de tip denticulat.

O altă așezare din care s-au recoltat cîteva piese de silex este cea din comuna Peștera (circa 12 km sud-vest de Medgidia)⁸. Este vorba de un punct aflat pe dealul Peșterica din marginea de nord-est a satului. De aici s-au cules direct de pe calcarele spălate 18 piese de silex ale căror dimensiuni sînt cuprinse între 3—11,7 cm lungime. S-au putut distinge următoarele tipuri : trei așchii Levallois atipice neretușate, șapte așchii și lame non Levallois, neretușate, două ra cloare (unul simplu convex, celălalt simplu-concav), două piese denticulate, un vîrf Levallois fin retușat, un cioplitor bifacial (tip chopping-tool), o bifacială nucleiformă și un nucleu cvasiprismatic. După forma și tehnica în care sînt lucrate aceste piese, le-am putea atribui aceluiași facies mustertian descoperit la Saligny.

Deosebit de importante sînt cercetările întreprinse în ultima vreme în așezările de la Mamaia-sat⁹ și Peninsula, situate în marginea de nord și respectiv de vest a lacului Sutghiol, la circa 2,5 km una de alta.

Sondajele de la Mamaia-sat au scos la iveală două locuri musteriene despărțite între ele printr-o depunere de loess gălbui, groasă de circa 2,50 m. Prima locuire aflată într-un sol gălbui-roșcat (care spre bază devine mai roșcat) are o grosime de 0,30—0,35 m (între 5,70—6,05 m față de suprafața actuală a solului). Ea se găsește la limita superioară a sedimentului roșcat care spre limita sa inferioară (la circa 8 m adîncime) conține bogate cristale de gips.

⁷ Primele cercetări de suprafață la Saligny au fost efectuate de prof. N. N. Zaharia în 1956. Colecția descoperitorului conține și o piesă bifacială fragmentară nepublicată dar amintită de C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Le paléolithique dans la République Populaire Roumaine à la lumière des dernières recherches, în Dacia*, I, N.S. 1957, p. 54.

⁸ Primele cercetări au fost efectuate în 1956 de către prof. N. N. Zaharia.

⁹ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 15—16; Karel Valoch, *Gisement du pléistocène supérieur à Mamaia sur la côte de la Mer Noire, R. P. Roumaine*, în *La Préhistoire* (Problèmes et tendances), Paris, 1968, p. 465—472). După autor industria recoltată a fost divizată în două grupe : grupa inferioară aparținînd epocii Eem-Amersfoort și grupa superioară aparținînd probabil epocii Brörup. În ceea ce privește clasificarea tipologică prealabilă a acestei industrii ea răs-punde după K. Valoch, Tayacianului.

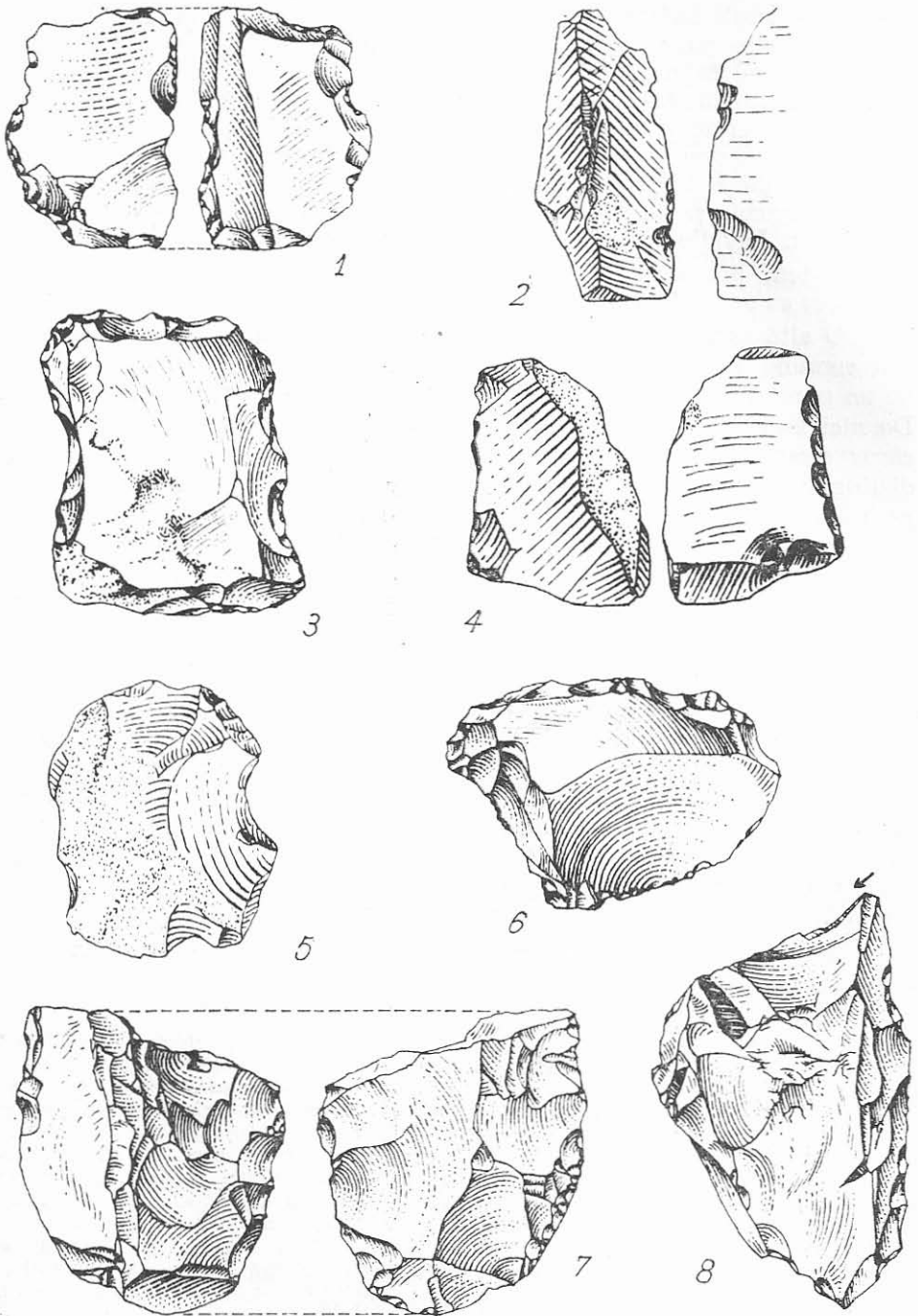

Fig. 1 — Mama'ia-Sat : 1—8, piese de silex musteriene (sc. 1/1).

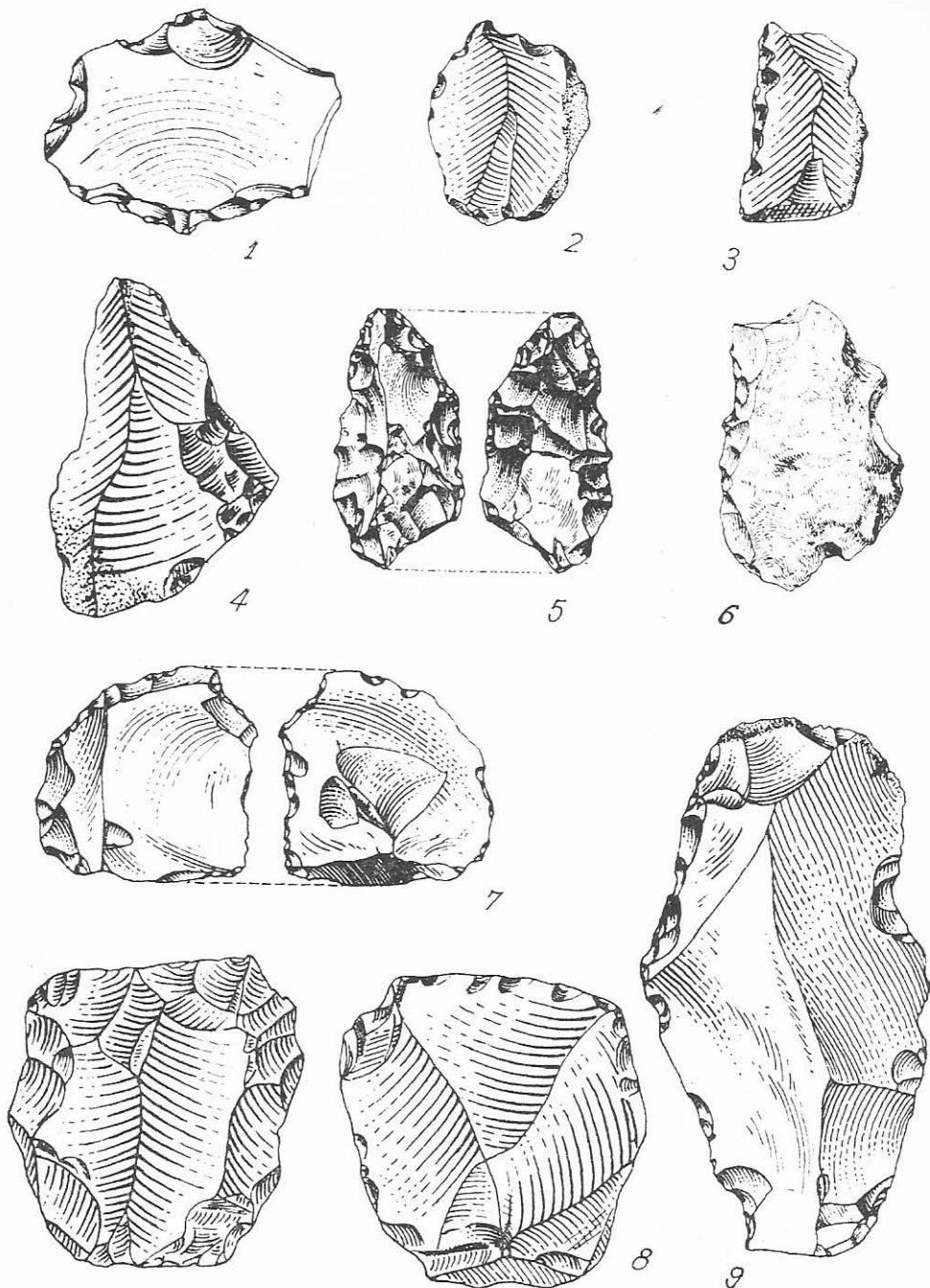

Fig. 2 — Mamaia-Sat : 1, 3, 5, 6, 7, 9 ; Peninsula : 2, 8 ; Peștera Dealul Peșterica : 4 ; 1—9, piese de silex musteriene ; (2, 5, 6 — sc. 1/2 ; 1, 3, 4, 7, 8, 9 — sc. 1/1).

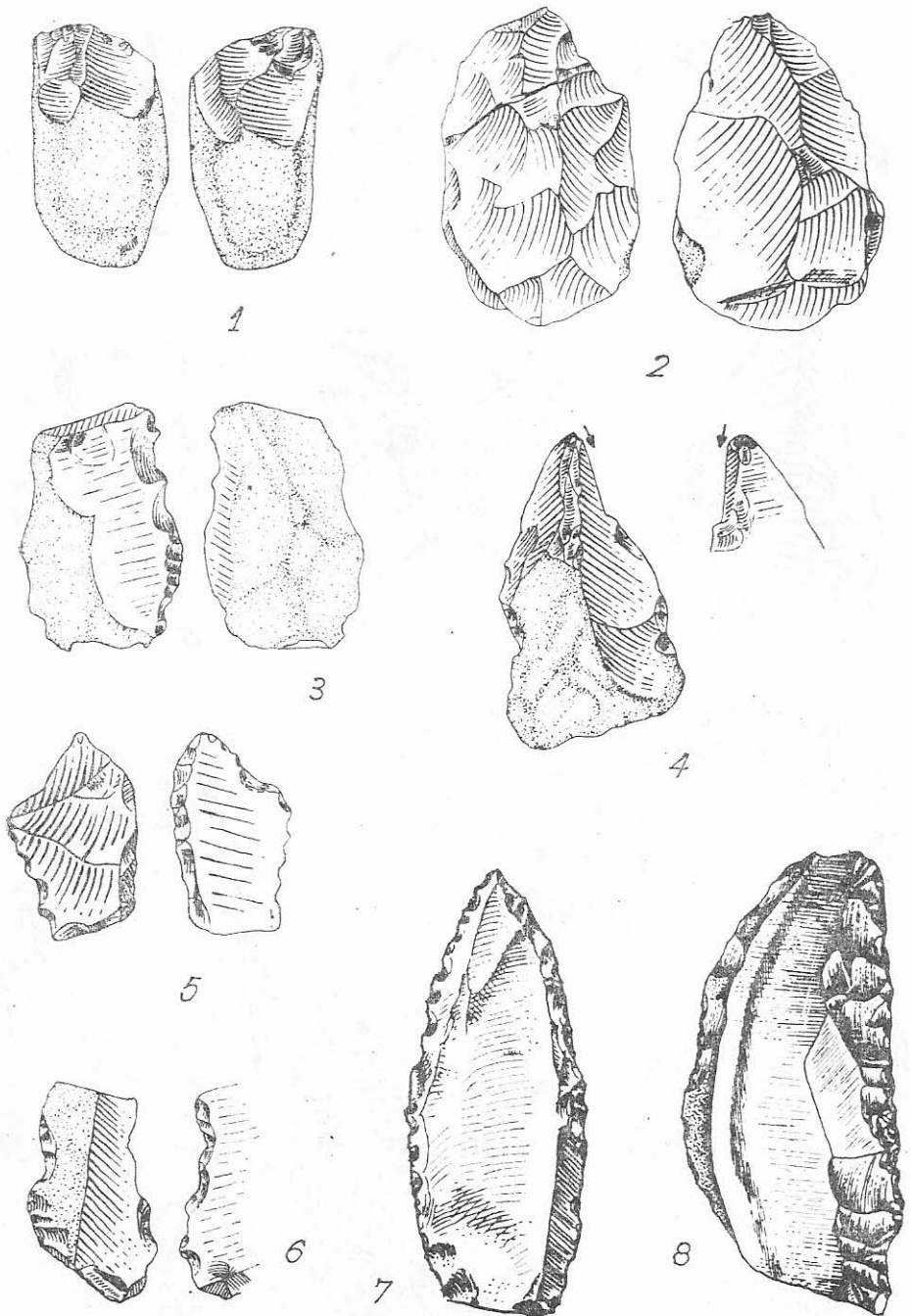

Fig. 3 — Peștera Dealul Peșterica : 1, 6 ; Saligny : 2, 3, 5 ; Peninsula : 4 ; Peștera Cheia („La Izvor“) : 7, 8 ; 1—8 piese de silex musteriene ; (1, 2, 3, 4, 6 — sc. 1/2 ; 5, 7, 8 — sc. 1/1).

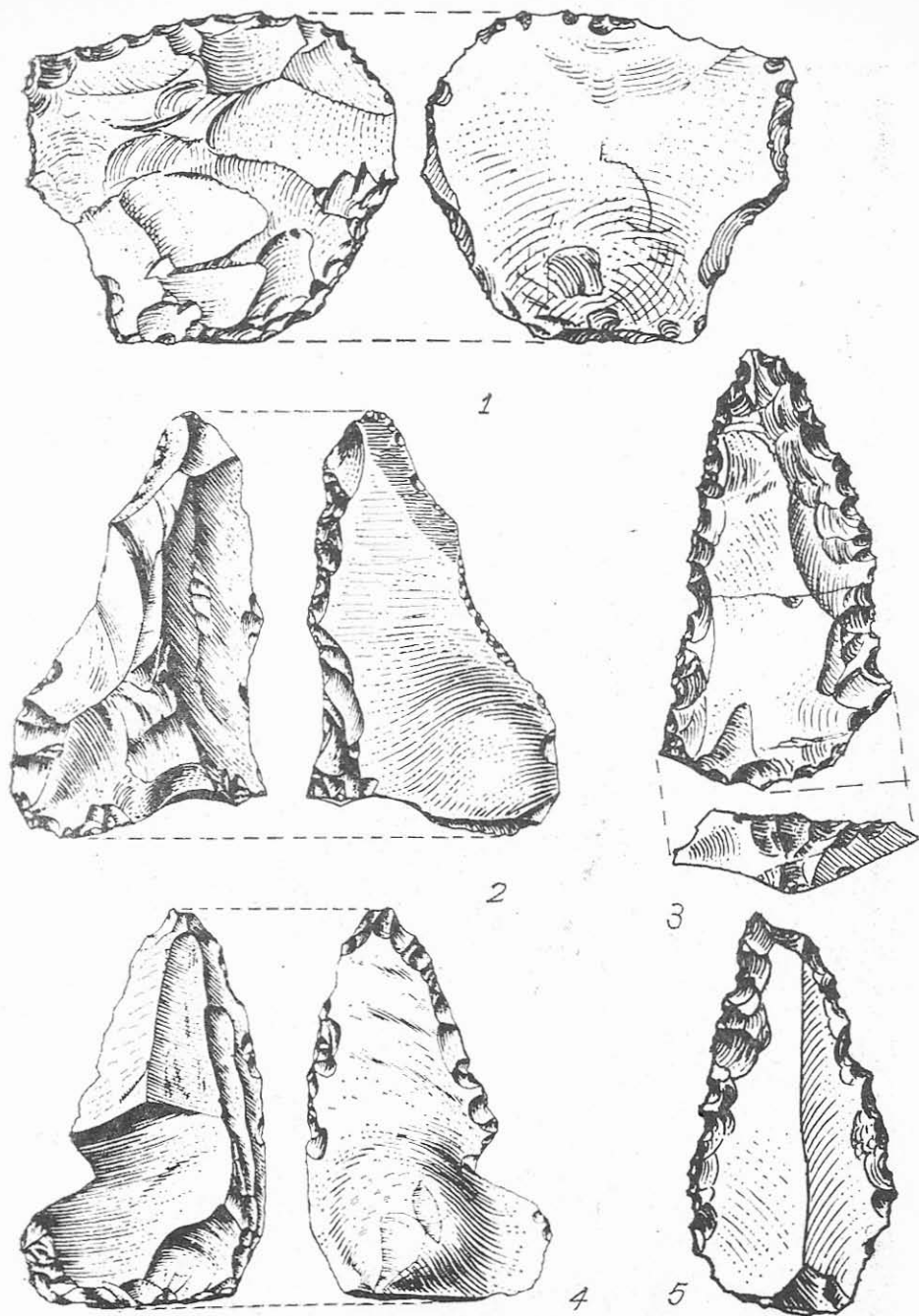

Fig. 4 — Peștera Cheia („La Izvor“); 1—5, piese de silex musteriene (sc. 1/1).

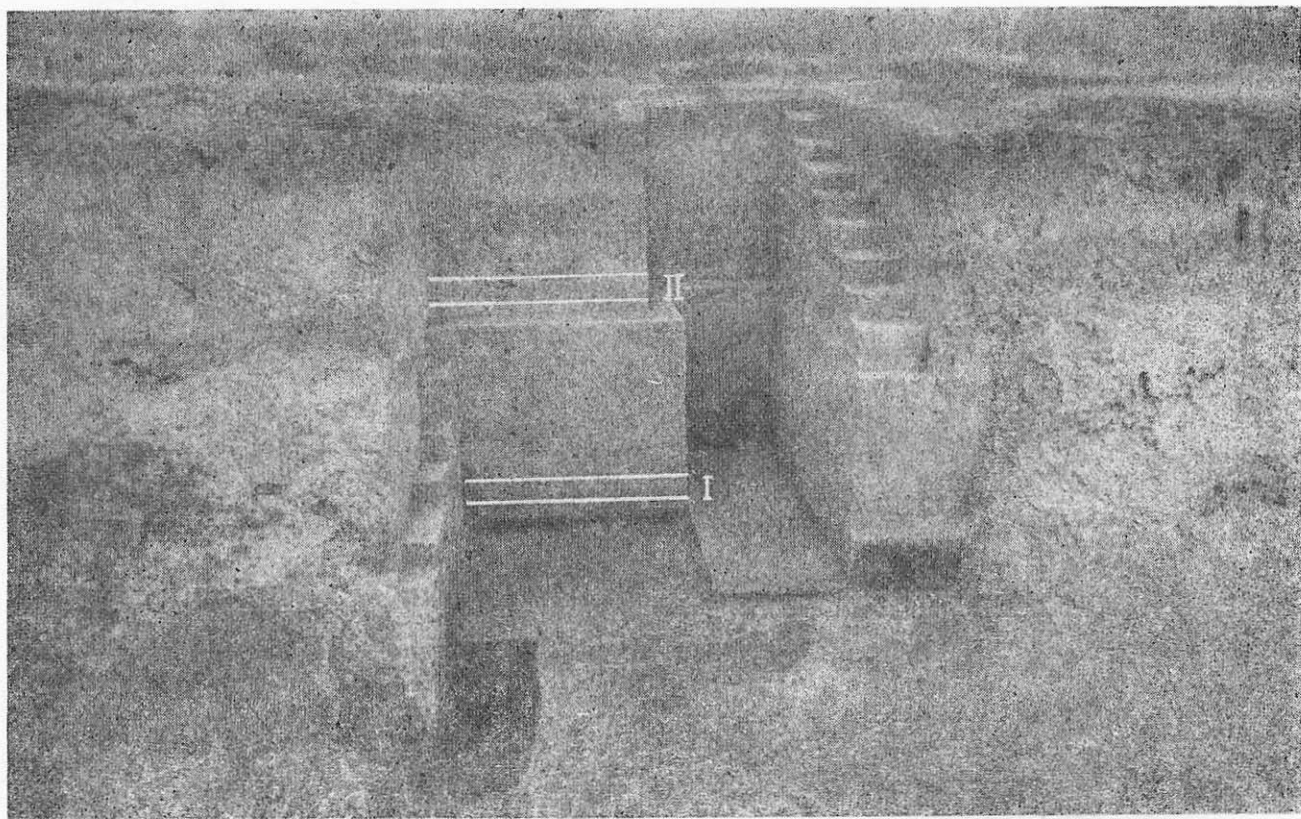

Fig. 5 — Profilul peretelui de vest al secțiunii săpăturilor de la Mamaia-Sat, indicând cele două locuri musteriene (I—II).

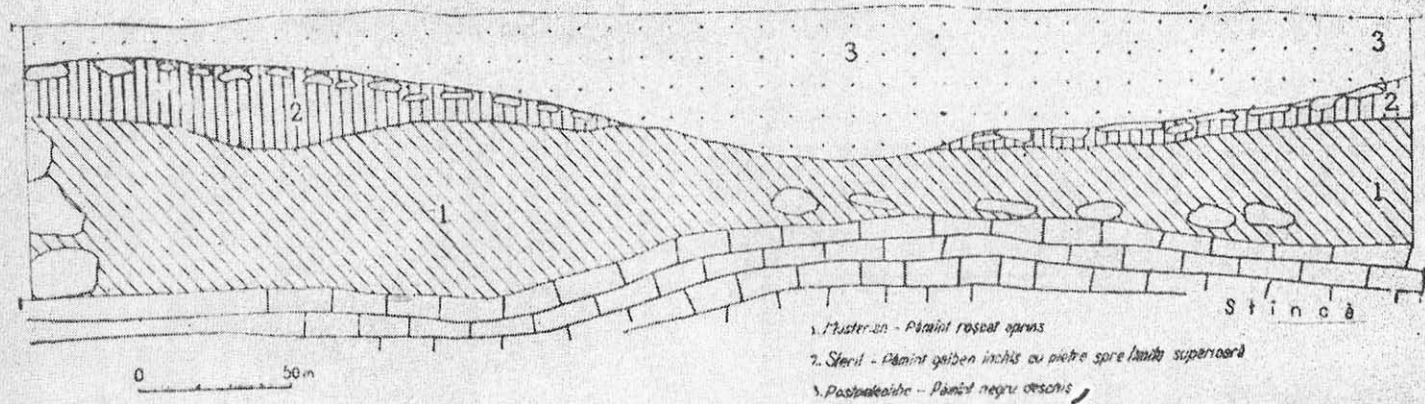

Fig. 6 — Profilul peretelui de est al șanțului I din peștera Cheia („La Izvor“).

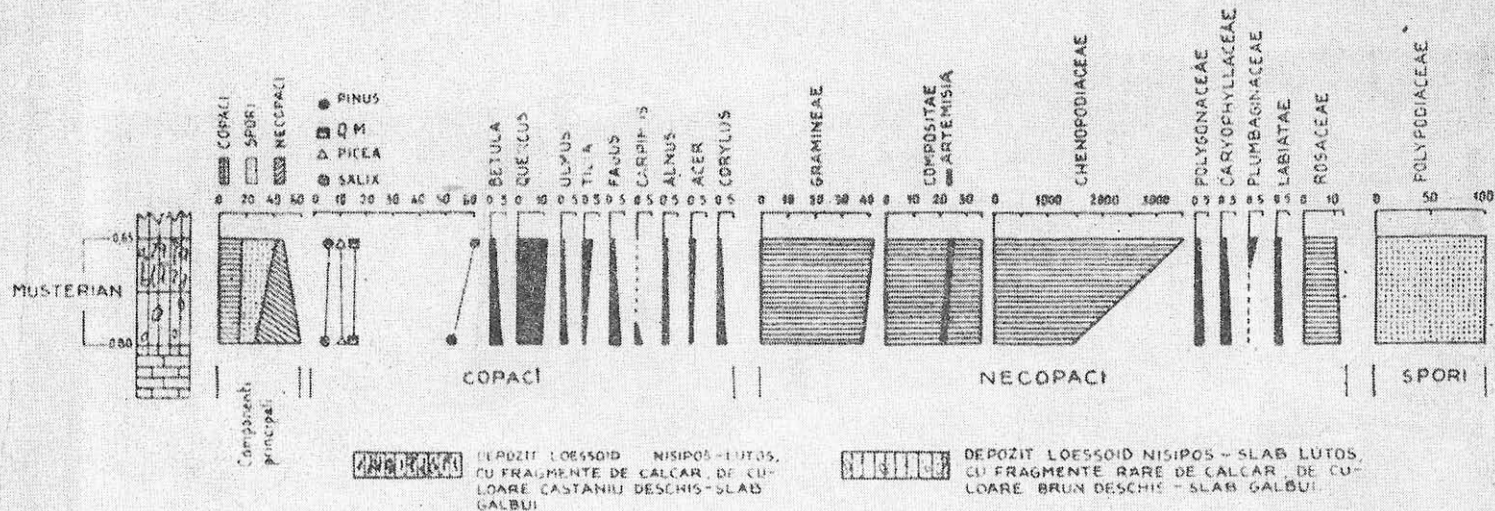

Fig. 7 — Diagrama sporopolinică a sedimentului mustertian din peștera Cheia („La Izvor“).

Cea de-a doua locuire musteriană, grosă de 0,40—0,50 m (între 2,64—3,14 m față de suprafața solului) se găsește într-un sol roșcat deschis. Peste acesta se așterne o altă depunere de loess de culoare gălbuie cu mici concrețiuni calcaroase, ceva mai roșcate spre bază, grosă de circa 2 m, suprapusă la rîndul ei de solul negru vegetal.

Facem precizarea că în ambele locuiri nu au fost descoperite nici resturi de vetre de foc (deși unele piese de silex sînt calcinate), și nici resturi osteologice. Sînt prezente doar cîteva gasteropode aparținînd după prof. Al. V. Grossu speciilor terestre de stepă : *Helicopsis striata*, *Jaminia tridens*, *Jaminia microstragus*.

În ceea ce privește inventarul litic din cele două locuiri se pare că el este destul de omogen, fapt care nu ne îngăduie să facem unele diferențieri tehnice și tipologice¹⁰. Menționăm numai că cea de-a doua locuire este mult mai săracă, cel puțin în suprafața săpată de noi. De asemenea este necesar să amintim că cea mai mare parte din materialul studiat provine de la suprafața solului, datorită marilor săpături recente (hidroameliorațiuni) care s-au efectuat în această zonă și care au distrus aproape întreaga așezare musteriană.

Ca materie primă se folosea silexul local tipic dobrogean, de culoare maronie sau brun deschisă, a cărei patină are nuanțe alburii, alburii-albăstrui sau alburii-gălbui.

În ceea ce privește mărimea pieselor, se poate spune că predomină cele de mărime mică (79%), urmate de cele mijlocii (18%) și mari (3%).

Inventarul litic cuprinde 166 piese din care 131 de debitaj Levallois și non Levallois (unele din acestea cu taloane netede de debitaj clactonian), 19 nuclee de diverse tipuri (Levallois, piramidal, prismatic, globular, informe), 16 așchii și lame obișnuite neretușate. Menționăm că studiul tehnic și tipologic a fost făcut după metoda F. Bordes¹¹. Pe baza acestui studiu s-au putut stabili următorii indici tehnici și tipologici, precum și respectivele grupe reale :

a) *Indici tehnici*. Debitajul Levallois se exprimă printr-un indice Levallois relativ scăzut ($IL = 16,66\%$). Diferența între indicele de fațetaj larg ($IF = 36,14\%$) și cel de fațetaj strict ($IF^s = 31,32\%$) este destul de mică. În schimb indicele lamelar ($I^{lam} = 4,16\%$) este mult redus în comparație cu indicele Levallois.

b) *Indici tipologici*, variază între 2,29% și 13,28% :

— Indicele Levallois tipologic ($IL^{tv} = 12,40\%$) ;

— Indicele raclor total ($IR = 13,28\%$) ;

¹⁰ În poziție *in situ* s-au găsit 19 piese tipice și 75 bulgărași și deșeuri în prima locuire și 10 piese tipice și două deșeuri în cea de-a doua.

¹¹ F. Bordes, *Principes d'une méthode d'étude des techniques de débitage et de la typologie du Paléolithique ancien et moyen*, în *L'Anthropologie*, 54, fasc. 1—2, 1950, p. 19—34 ; F. Bordes et M. Bourgon, *Le complexe moustérien : Moustérien, Levalloisien et Tayacien*, în *L'Anthropologie*, 55, fasc. 1—2, 1951, p. 1—23 ; F. Bordes, *Typologie du paléolithique ancien et moyen*, Mémoire no 1, I—II, Bordeaux, 1961, p. 1—81 și planșele 1—107.

- Indicele bifacial (IB = 2,29%) ;
- Indicele tayacian (IT = 11,20%).

Printre alte tipuri de piese remarcăm sărăcia formelor bifaciale tipice. S-au găsit doar trei piese foliacee bifaciale (2,34%).

În afara acestora s-au mai descoperit alte trei piese bifaciale destul de necaracteristice, ceea ce reprezintă — așa cum am arătat — un indice bifacial scăzut de numai 2,29%.

c) Grupe reale.

- *Grupa I* (zisă levalloasiană, în care sînt cuprinse așchiile levallois tipice și atipice, vîrfurile Levallois), nu depășește 12,49%.
- *Grupa II* (zisă musteriană, din care fac parte vîrfurile pseudo-Levallois, vîrfurile musteriene și diversele tipuri de racloare) atinge 13,28%. Dintre racloare, cu forme destul de atipice, predomină cele simple (drepte și convexe), urmate de cele transversale convexe.
- *Grupa III* (atribuită paleoliticului superior, cu gratoare, burine, străpungătoare, tipice și atipice, piese cu trunchiere retușată) este destul de redusă, ea nedepășind 7,81%.
- *Grupa IV* (denticulată) este cea mai bogată, reprezentînd 30,47% din întregul utilaj. Se remarcă și un procent relativ ridicat al pieselor cu scobitură (7,81%).

Este interesant de relevat lipsa totală a cuțitelor „à dos” tipice și atipice.

Ținînd seama de aceste caracteristici tehnice și tipologice și în deosebi de indicele Levallois relativ scăzut, de rarele forme bifaciale tipice, de sărăcia vîrfurilor, de puținătatea racloarelor, de lipsa totală a cuțitelor „à dos” precum și de marea abundență a pieselor denticulate și cu scobitură („encoche”) ne îngăduim să încadrăm musterianul de la Mamaia-sat în grupa musterianului zis denticulat cu unelte de mărime mică și mijlocie.

Prin formele sale, musterianul de la Mamaia-sat prezintă unele asemănări tehnice și tipologice cu cele descoperite în stratul inferior de la Kiiik-Koba (Crimeea) precum și cu cel din stratele inferioare (IV—III) din peștera Duruitoarea Veche de pe malul stîng al Prutului (R.S.S. Moldovenească)¹². Utilajul lițic din locuirile susmenționate sînt atribuite de V. Gladilin variantei tehnice mustero-tayaciene¹³.

¹² V. Gladilin, *Les variantes techniques et les types d'industrie dans le moustérien de la Plaine Russe et de la Crimée*, în *Actes du VIIe Congrès international des sciences Préhistoriques et Protostoriques*, Prague, 21—27 août 1966, I, Praga 1970, p. 270.

¹³ N. A. Ketraru, *Исследования палеолита в молдавии*, în *Известия Академии Наук молдавской С С Р*, nr. 2, 1969, p. 72 ; Idem, *Палеолитическая стоянка в гроте Старые Дурритоары* în *Краткие Сообщения*, 105, Moscova, 1965, p. 79—84.

Nu putem trece cu vederea peste unele analogii care există între unele piese și bifaciale de la Mamaia-sat și cele descoperite în diferite așezări musteriene din Bulgaria¹⁴ și Grecia¹⁵.

Recentul sondaj executat în așezarea de la Peninsula a dovedit că aici a existat o singură locuire musteriană groasă de circa 0,30 m și situată în stratul roșcat-deschis (între 3,30—3,60 m adâncime față de suprafața solului) corespunzătoare, credem, primei locuiri de la Mamaia-sat. Materialul litic — de altfel destul de redus — cules atît de la suprafața solului (22 piese tipice și multe deșeuri) cît și din sondajul nostru (11 piese tipice, 22 de bulgărași de silex și 10 deșeuri inclasabile) cuprinde tipuri care prin formă tehnică și materie primă prezintă asemănări cu cel descoperit în așezările de la Mamaia-sat, Saligny și Peștera.

În ceea ce privește încadrarea geocronologică a locuirilor musteriene de la Mamaia-sat și Peninsula nu ne putem pronunța deocamdată întrucît analizele granulometrice, de carbonat și humus, etc., sînt în curs de efectuare. Singurele analize parțial executate privind sedimentele de Mamaia-sat sînt cele palionologice. Din punct de vedere polinic sedimentele de la Mamaia-sat se caracterizează prin cantitatea relativ mică a polenului, atît din straturile de loess cît și din cele presupuse a fi soluri fosile. Din această cauză nu vom prezenta decît rezultatele obținute pînă acum sub o formă preliminară, fără pretenția executării unei diagrame polinice definitive. Totuși, chiar în această situație, analiza polinică a evidențiat cîteva caractere importante ale paleoclimatului și a aspectului fitogeografic al acestei regiuni în timpul sedimentării straturilor respective. Astfel, a fost relevat caracterul stepic al acestei zone pe întreaga perioadă cît a durat depunerea straturilor analizate. Caracterul stepic este reogîndit de dominarea tuturor spectrelor polinice în principal de către graminee, însoțite în timpul fazelor reci de *Artemisia* și alte ierburi specifice unui climat rece și arid, iar în perioadele de îndulcire a climatului de o serie de ierburi cu pronunțat caracter termofil, precum și de o seamă de arbori cu deosebite afinități spre un climat mai dulce.

Orizonturile inferioare (8,05—6,40 m) se caracterizează prin reducerea procentelor de graminee, pe de o parte, și apariția atît a arborilor termofili cum ar fi *Tilia*, *Ulmus*, *Quercus*, *Carpinus* și *Fagus*, cît și a altor specii de ierboase de climat mai cald, pe de altă parte. Se poate afirma cu certitudine că această secvență stratigrafică aparține unei oscilații calde, reprezentînd un prim orizont de sol fosil.

¹⁴ V. Mikov — N. Djambazov, *Деваташката пещера*, Sofia, 1960, p. 18—32; N. Djambazov, *Разкопки в пещерата моровица през 1955 г.* *Bulletin de l'Institut archéologique*, XXII, Sofia, 1959, p. 5—22; Idem, *Разкопки в пещерата Самуилуца II*, în *Археология*, I 1—2, Sofia, 1959, p. 47—53.

¹⁵ E. S. Higgs. *The Stone Industries of Greece*, în *La Préhistoire (Problèmes et tendances)*, Paris, 1968, p. 223—228.

În faza actuală a cercetărilor polinice, nu sîntem în măsură de a ști dacă prima locuire musteriană care suprapune orizontul de sol fosil aparține unei faze de trecere spre climatul rece sau deja perioadei în care climatul se răcise complet. Elementele înregistrate pînă acum de pe preparatele polinice efectuate din sedimentul aparținînd primei locuiri musteriene cuprind cîte un grăuncior de polen de *Pinus*, *Picea*, *Betula*, *Corylus*, iar dintre ierboase, graminee, ferigi, *Artemisia*, *Chenopodiaceae* și alte ierburi cu o amplitudine ecologică destul de largă.

Sedimentul cuprins între 5,75—4,50 m aparține unei perioade reci cu unele elemente indicatoare ale unui climat nu așa de arid.

La 3,65 m apar primele dovezi ale schimbării climei spre o fază cu pronunțat aspect termofil, fază ce a durat cu siguranță pînă la nivelul de 2,80 m, suprapunîndu-i-se cea mai mare parte a celei de a doua locuiri musteriene.

La 2,45 m ne aflăm din nou într-o perioadă rece în timpul căreia gramineele însumează valori ridicate, alături de *Artemisia*, *Chenopodiaceae*, iar dintre arbori *Betula* și *Picea*.

Concluziile la care am ajuns nu ne îngăduie, în stadiul documentării noastre, să încadrăm aceste sedimente într-una din schemele cunoscute privind împărțirea paleoclimatului pleistocen (în stadii și interstadii).

De o deosebită importanță pentru cunoașterea unui alt facies musterian de pe teritoriul Dobrogei este cel găsit în mica peșteră de la Cheia (com. Tîrgușor), săpată în masivul de calcar jurasic de pe valea Ghelengicului¹⁶. Ea este cunoscută de localnici sub denumirea de „Peștera de la Izvor“ sau Peștera Cheia și se află în marginea de sud-vest a satului.

Stratigrafic, locuirea musteriană din această peșteră, a cărei grosime variază între 0,10—0,65 m, se găsește direct pe patul peșterii, fiind suprapusă de o vagă locuire aurignaciană, peste care se așterne o depunere sterilă (arheologic și faunistic) groasă de 0,06—0,17 m. Peste această ultimă depunere se află locuirea postpaleolitică groasă de 0,05—0,50 m.

Inventarul litic musterian cuprinde 98 piese, dintre care 84 piese tipice (incluse în tabelul tipologic al lui F. Bordes) în rest nuclee, așchii și lame non Levallois, precum și circa 70 piese atipice, bulgări de silex, resturi de prelucrare inclasabile.

S-au stabilit pe baza metodei F. Bordes următorii indici tehnici și tipologici, precum și respectivele grupe reale :

a) *Indici tehnici*. Debitajul Levallois se exprimă prin indice Levallois ridicat ($IL = 53,26\%$). Diferența între IF (47,14%) și IF^s (34,28%)

¹⁶ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu și Al. Paul Bolomey, *Raport preliminar asupra cercetărilor paleolitice din anul 1956*, I, *Dobrogea*, în *Materiale*, V, 1959, p. 20—22 ; C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu și N. Harțuchi, *Cercetări paleolitice în Dobrogea*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 43—49.

este relativ mare. În schimb I^{lam} (10,87%) este normal, el fiind mult mai redus în comparație cu IL.

b) *Indici tipologici.*

$IL^{ty} = 29,76\%$; $IR = 16,66\%$. Lipsa totală a bifacialelor face ca $IB = 0$.

c) *Grupe reale.*

Grupa I = 29,76%.

Grupa II = 25%. Dintre cele 14 racloare predomină cele simple (convexe și drepte). De remarcat un răzuitor simplu-drept cu retușe semi-Quina. S-a găsit și o limasă apropiată ca formă de racloarul convergent dublu.

Grupa III = 10,71%, foarte săracă în gratoare, burine și cuțite „à dos”, dar ceva mai bogată în străpungătoare.

Grupa IV = 16,66% este destul de ridicată, fiind egală cu IR. De asemenea trebuie să subliniem procentul relativ ridicat al pieselor cu scobitură (13,10%) în comparație cu celelate tipuri de unelte.

Ca materie primă se folosea un silex local de bună calitate, cu granulație fină și cu patină albăstruie și vineție. Câteva piese sînt lucrate dintr-un silex gălbui-auriu cu granulație mare, din gresie maronie și din cuarțit alburiu. Ca dimensiuni predomină piesele de mărime mijlocie (67%) urmate de cele microlitice (33%).

Caracterizat printr-un indice Levallois ridicat, printr-un procent relativ scăzut de racloare, prin prezența unor vîrfuri destul de tipice și bine lucrate (la care se adaugă o singură limasă), prin raritatea cuțitelor „à dos”, prin lipsa totală a formelor bifaciale și în sfîrșit printr-un procent relativ ridicat a pieselor denticulate și cu scobituri („encoche”) ne permite să încadrăm mustertianul de la Cheia în grupa mustertianului zis tipic cu debitaj Levallois.

Prin formele sale acest material litic prezintă unele asemănări tehnice și tipologice cu cel descoperit în nivelurile inferioare (I—III) de la Ripiceni-Izvor (jud. Botoșani)¹⁷ precum și cu cel aflat în peștera Butești (R.S.S. Moldovenească)¹⁸.

Unele forme de unelte de la Cheia își găsesc asemănări în tipurile de piese descoperite în unele așezări din Bulgaria¹⁹.

În afara inventarului litic, au fost descoperite bogate resturi faunistice, care după identificările paleontologului Alexandra Bolomey aparțin următoarelor specii: *Ursus spelaeus*, *Equus caballus fossilis*, *Coelodonta antiquitatis*, *Rangifer tarandus*, *Cervus elaphus*, *Bos s. Bison*, *Canis lupus*, *Vulpes vulpes*, *Hyaena spelaea*, *Felis spelaeus*, *Sus scrofa*, *Capra ibex*.

Demn de remarcat este faptul că dintre toate aceste specii cele mai numeroase resturi osteologice aparțin lui *Ursus spelaeus*, ele atîngînd 64,29% din totalul oaselor identificate.

¹⁷ Al. Păunescu, *Mustertianul în România în lumina săpăturilor de la Ripiceni* — Comunicare ținută în ședință plenară a Institutului de Arheologie, București, la 31 martie 1971.

¹⁸ N. A. Ketraru, în *Охарна природы Молдавии*, 8, Chișinău, 1970, p. 113—132.

¹⁹ N. Djambazov, în *Археология*, IV, 1962, 3, p. 53—60.

Din punct de vedere geo-cronologic musterianul din peștera Cheia pare că aparține primului stadiu al glaciațiunii Würm sau unei faze de tranziție spre Würm I-Würm II. Această afirmație este confirmată atât de prezența unor animale de climă rece, cum ar fi renul, cât și mai ales de studiul palinologic²⁰ care reoglindește caracterul stepic, slab silvo-stepic al acestei zone, argumentat de spectrele polinice prin raportul dintre arbori și ierboase, pe de o parte, și a asociațiilor lemnoase pe de altă parte, sugerează ipoteza existenței pe teritoriul Dobrogei în această perioadă a unei silvo-stepe reci. Dintre arbori, predominante sînt coniferele, reprezentate în principal prin *Pinus*, care întrunește valori de peste 60% și mai puțin *Picea*, care nu depășește 13%. În cadrul foioaselor termofile doar *Quercus* se pare că era mai răspîndit, procente sale depășind 10% în spectrul superior. Celelalte genuri de arbori se mențin sub 4%, ceea ce oglindește o modestă participare la alcătuirea covorului vegetal.

Dintre ierboase, *Chenopodiaceae* au o răspîndire exuberantă 3562%, demonstrînd prin procentele lor extrem de ridicate (cele mai ridicate întîlnite pînă acum în analizele polinice din țara noastră), intensa locuire a peșterii în această perioadă. În afară de *Chenopodiaceae*, bine dezvoltate sînt gramineele (42%) și compositele, dintre acestea din urmă o pondere majoră o deține *Artemisia* (peste 20%), demonstrînd prin valorile sale destul de semnificative nuanța rece a climatului din perioada respectivă.

În încheiere, prin studiul de față am căutat să prezentăm stadiul actual al cercetărilor privind musterianul din Dobrogea. S-au identificat două facies-uri musteriene, unul zis tipic și altul denticulat.

Fără îndoială că viitoarele cercetări ca și coroborarea amplă a datelor pedologice, geocronologice, litologice, polinice, faunistice, tipologice și tehnice, vor aduce noi contribuții la cunoașterea istoriei populațiilor musteriene care au evoluat timp de cîteva zeci de milenii pe teritoriul Dobrogei.

QUELQUES CONSIDÉRATIONS SUR LE PALÉOLITHIQUE MOYEN EN DOBROUDJA

Résumé

Dans le stade actuel de la documentation, on peut affirmer que les plus anciens vestiges archéologiques sur le territoire de la Dobroudja appartiennent au paléolithique moyen (moustérien). Quant au paléolithique supérieur, on n'en a trouvé que des traces pauvres et peu caractéristiques, attribuées à l'aurignacien.

²⁰ Marin Cîrciumaru, *Analiza polinică a stratului de locuire musteriană din peștera Cheia (Dobrogea)*, în *Pontica*, 4, Muzeul de Arheologie, Constanța, 1971, p. 23—29.

Pour le paléolithique moyen, on connaît jusqu'à présent six sites, dont quatre à ciel ouvert : Saligny, Peștera, Peninsula et Mamaia-village, et deux dans des grottes : la grotte de „La Izvor“ — le village de Cheia, et la grotte nommée „La Adam“ — Tîrșor.

Dans les deux premiers sites mentionnés, le matériel lithique provient des recherches faites à la surface ; dans les autres points, furent effectués soit des sondages, soit des fouilles.

En partant de l'étude technique et typologique, selon la méthode F. Bordes, méthode appliquée surtout au matériel lithique, dont le plus riche provient des sites de Mamaia-village et de la grotte „La Izvor“-Cheia, on a pu identifier en Dobroudja deux faciès moustériens, le premier appelé denticulé, l'autre, typique.

La légende des figures

- Fig. 1. — Mamaia-village, 1—8, pièces moustériennes de silex (échelle 1/1).
Fig. 2. — Mamaia-village : 1, 3, 5, 6, 7, 9 ; Peninsula : 2, 8 ; Peștera Dealul Peșterica : 4 ; 1—9, pièces moustériennes de silex (2, 5, 6 — 1/2 ; 1, 3, 4, 7, 8, 9 — échelle 1/1).
Fig. 3. — Peștera Dealul Peșterica : 1, 6 ; Saligny : 2, 3, 5 ; Peninsula : 4 ; La Grotte de Cheia („La Izvor“) : 7, 8 ; 1—8, pièces moustériennes de silex ; (1, 2, 3, 4, 6 — 1/2 ; 5, 7, 8 — échelle 1/1).
Fig. 4. — La grotte Cheia („La Izvor“) ; 1—5, pièces moustériennes de silex (échelle 1/1).
Fig. 5. — Profil de la paroi ouest de la section des fouilles à Mamaia-village, indiquant deux habitats moustériens (I—II).
Fig. 6. — Profil de la paroi est du section I de la grotte Cheia („La Izvor“).
Fig. 7. — Le diagramme sporopolinique du sédiment moustérien de la grotte Cheia („La Izvor“).

EINIGE BETRACHTUNGEN ÜBER DAS MITTLERE PALÄOLITHIKUM IN DER DOBRUDSCHA

Zusammenfassung

Im gegenwärtigen Forschungsstand kann man behaupten, daß auf dem Gelände der Dobrudscha die ältesten archäologischen Spuren dem mittleren Paläolithikum (Moustérien) angehören, und daß die Spuren des oberen Paläolithikums spärlich, wenig typisch sind und dem Aurignacien zugewiesen werden.

Bis zur Zeit sind für das mittlere Paläolithikum sechs Siedlungen bekannt, davon vier Freilandsiedlungen : Saligny, Peștera, Peninsula und Mamaia-sat und zwei Höhlensiedlungen : in der Höhle „La Izvor“-Dorf Cheia und in der sog. „Adam“-Höhle — Tîrșor.

In den ersten zwei erwähnten Siedlungen stammt das lithische Fundmaterial aus Oberflächenforschungen ; in den anderen Standorten wurden entweder Probergabungen oder Ausgrabungen unternommen.

Aufgrund des technischen und formenkundlichen Studiums, das nach dem Verfahren von F. Bordes vorgenommen wurde, und zwar hauptsächlich für das lithische Fundgut, das zahlreicher aus den Siedlungen Mamaia-sat und aus der Höhle „La Izvor“ — Cheia stammt, konnten in der Dobrudscha zwei Moustérien-Fazies erkannt werden und zwar ein gezahnter und ein typischer.

Erklärung der Abbildungen

- Abb. 1. — Mamaia-sat : 1—8 Moustérien-Feuerstein (1/1).
- Abb. 2. — Mamaia-sat : 1, 3, 5, 6, 7, 9 : Peninsula : 2, 8 ; Peștera Dealul Peșterica : 4 ; 1—9, Moustérien-Feuerstein (2, 5, 6 — 1/2 ; 1, 3, 4, 7, 8, 9 — 1/1).
- Abb. 3. — Peștera Dealul Peșterica : 1, 6 ; Saligny : 2, 3, 5 ; Peninsula : 4 ; Cheia-Höhle („La Izvor“) : 7, 8 ; 1—8, Moustérien-Feuerstein (1, 2, 3, 4, 6 — 1/2 ; 5, 7, 8 — 1/1).
- Abb. 4. — Cheia-Höhle („La Izvor“) ; 1—5, Moustérien-Feuerstein (1/).
- Abb. 5. — Profil der Westwand des Schnittes der Ausgrabungsarbeiten in Mamaia-sat, die die zwei Moustérien-Ansiedlungen anzeigen (I—II).
- Abb. 6. — Profil der Ostwand des Schnittes I in der Cheia-Höhle („La Izvor“).
- Abb. 7. — Sporen- und Pollendiagramm der Moustérien-Ablagerung aus der Cheia-Höhle („La Izvor“).